

PANORAMA ACTUAL DELS CORRENTS ECOLÒGICS

ECOLOGIA: TOT UN PARADIGMA

ALIRIO CÁCERES AGUIRRE

Universitat Javeriana, Bogotá, Colòmbia

Per darrere les paraules

Avui en dia abunden expressions com ecosistema, ecotecnologia, ecoturisme, ecodisseny, ecologisme, ecofeminisme... crisi ecològica, consciència ecològica, empremta ecològica, política ecològica, factor ecològic... A què ens referim? El prefix "eco" ve de l'arrel grega oikos, que vol dir casa, llar. Hi ha lingüistes que precisen que oikos no és pas només l'estructura física de la vivenda, sinó les relacions que es produeixen a l'interior d'una casa i constitueixen la identitat d'una família. "Logos" per la seva part, es refereix a l'estudi, tractat o argumentació sobre alguna cosa.

El 1866 Ernst Haeckel, zoòleg alemany, va construir el terme ecologia prenent com a base oikos i logos, per referir-se al "conjunt de coneixements referents a l'economia de la natura, la investigació de totes les relacions de l'animal tant amb el seu medi inorgànic com amb aquells animals i plantes amb els quals es relaciona hostilment o amistosament".

Una "casa" cada vegada més gran

Aquesta primera definició d'ecologia posava l'èmfasi en les relacions i interrelacions dels animals amb el seu entorn. Des d'aleshores, l'oikos de l'ecologia, la "casa" a què es refereix, s'ha anat ampliant, principalment en aquests tres eixos:

a) El reconeixement i vinculació de l'ésser humà en la xarxa de relacions dels organismes vius ha dut a comprendre'l com a part activa de la natura, obligant al diàleg entre ciències naturals i ciències socials.

b) El sorgiment d'un pensament inspirat en la teoria general dels sistemes, i especialment en el concepte d'ecosistemes, per referir-se a la complexitat i interconnexió dels factors físics que formen allò que anomenem ambient, cosa que va introduir en l'ecologia una perspectiva de globalitat sistèmica.

c) La globalització planetària: de ser la preocupació per les relacions en l'entorn dels animals, l'ecologia ha passat a ser actualment la manera d'abordar les interrelacions de tots els éssers vivents en aquest oikos blau, ple d'aigua, que anomenem planeta Terra.

34

Intentant entendre la crisi ecològica

Són nombrosos els esforços de classificació dels corrents. Per exemple, Félix Guattari (2000) planteja tres comprensions d'ecologia: a) *Natural*, referida a les relacions amb el medi ambient. b) *Social*, referida a les relacions amb la societat. c) *Mental*, referida a la subjectivitat de la persona. Leonardo Boff n'hi afegeix una altra, que anomena Ecologia Integral, i que comprèn les tres anteriors des d'una perspectiva de religió, és a dir, de relligament amb el Misteri, la Divinitat, la font de la Vida.

Roy H. May (2002) parla d'ecologia *convencional*, ecologia *majordòmica*, ecologia *social* i ecologia *profunda*, i identifica l'ecofeminisme i l'ecoteologia com a tendències emergents. L'ecologia *convencional* es basa en criteris tecnològics i economicistes considerant la natura en el seu valor instrumental, com a recurs, com a font de capital. L'ecologia *majordòmica* es deriva de l'imaginari bíblic en el qual hi ha un Déu que delega l'administració de l'oikos a l'ésser humà. L'ecologia *social* es fonamenta en la justícia i integra els problemes socials, econòmics i polítics a la crisi de l'entorn biofísic. L'ecologia *profunda* critica els valors de la modernitat i aposta per un biocentrisme, això és un igualitarisme en la valoració de qualsevol forma de vida. Per la seva part, la integració de les preocupacions ecològiques al moviment feminista i a la teoria de l'Alliberament, deriven en el sorgiment de l'ecofeminisme i l'ecoteologia llatinoamericana.

Aquesta diversitat de comprensions de l'Ecologia es deu a la munió d'explicacions de la crisi que afronta la humanitat i totes les formes de vida al planeta. En la mesura que s'identifiquen causes cada vegada més profundes, apareixen dimensions i trets d'aquesta "nova" Ecologia. Així, a l'explicació tècnica i econòmica, li correspon una ecologia que posa èmfasi en les solucions tecnològiques. Una ecologia social es mou més en l'ordre de la crítica a les estructures socials i la mena de civilització. Una ecologia profunda assumeix el tema dels valors, donant cabuda a perspectives ètiques, morals, espirituals i religioses. Es

percep un trànsit entre el que podríem anomenar una ecologia exterior vers una ecologia interior.

De l'ecologia ciència a l'ecologia paradigma

D'aquesta manera és possible afirmar que l'Ecologia és ciència, però alhora es comprèn avui en dia com a paradigma, enfocament, conjunt de pressupòsits filosòfics que ofereix una mirada i una manera d'interpretar i comprendre la realitat.

En perspectiva de ciència, l'Ecologia contribueix a interpretar la realitat, a respondre la pregunta sobre què està succeint i explicar per què passa allò que passa. No obstant això, fins i tot en el seu sentit més restringit i aplicat a les ciències naturals, aquesta interpretació de la realitat es dona a través de la quantificació i experimentació pròpia de les ciències empírico-analítiques en diàleg amb les ciències socials. En aquest context, és bo de recalcar que l'Ecologia és interpretació i que fins i tot en termes d'estadístiques no hi ha una única paraula, es tracta d'un coneixement en moviment, relatiu i dependent, com tota la ciència, dels acords intersubjectius.

Els professionals experts en Ecologia fan un gran servei a la humanitat tractant d'explicar l'estructura, dinàmica i funcionament dels ecosistemes. Altres persones i grups empenen aquestes dades científiques per construir nous coneixements que possibilitin la sostenibilitat de la vida en el planeta. És d'on es nodreixen els moviments ecologistes (més lligats a la conservació i preservació de la natura) i els moviments ambientalistes (més propers al debat sobre els models de desenvolupament i els seus components econòmics, polítics i culturals).

Una altra cosa és parlar de l'Ecologia com a gran paradigma, o *Paradigma Ecològic*, ja que es refereix a *un enfocament per comprendre la vida*. En aquest sentit, s'entén la proposta d'Edgar Morin (2001) d'*ecologitzar el pensament*, i l'aportació de Gregory Bateson (1985) respecte de conrear una *ecologia de la ment*.

En el transcurs del III Fòrum Mundial de Teologia i Alliberament, "aigua, terra, teologia per a un altre món possible" celebrat a Belém (Brasil), a començaments del 2009, la tendència va ser la d'optar per l'Ecologia Integral i considerar-la ja no tant com una ciència aïllada, sinó com un gran paradigma per comprendre les dinàmiques i relacions de la vida.

En resum, l'Ecologia no s'esgota en l'estudi de les relacions amb això altre, no-humà, que constitueix l'entorn biofísic i que habitualment s'ha anomenat natura, sinó que involucra les dinàmiques culturals (socials, econòmiques, polítiques, religioses), els seus imaginaris subjacents, les racionalitats que la sostenen i en general, el cúmul de representacions mentals que descriuen les cosmovisions, les relacions amb un mateix, amb els altres, amb allò altre i amb Déu (o amb la imatge que es tingui de transcendència i de sentit a la vida).

El Paradigma ecològic emergent, reconeix que la natura és subjecte, és *algú* (Mare Terra, Germana Terra, Gaia, etc.) i que tots els éssers humans en formem part. A més, l'apropament creient supera la idea de concebre allò que existeix com a "recurs natural" per donar cabuda al valor intrínsec com a Creació i, per tant, establir el contacte amb el Déu Creador. En aquest àmbit apareix la contribució de l'*Ecoteologia*, un sentir-pensar-actuar sobre la relació de Déu amb la seva Creació.

Però tant l'ecologia com l'ecoteologia són insuficients per interpretar la crisi i plantejar un gir que possibiliti alguna mena de solució en el marc de l'altre món possible. Per aquesta raó, el *paradigma ecològic* s'ha de gestar des d'una Eco-Sofia, és a dir, una saviesa (*sofia*) que permeti conèixer i comprendre els ritmes de l'*oikos*, i, així, facilitar la convivència en aquesta casa. Una saviesa de construir unitat des de la diversitat de la vida, per tal que la vida perduri.

Aquesta ecosofia conserva reductes en les tradicions indígenes ancestrals, en les cosmovisions orientals i s'entrelluca en els estils de vida que sorgeixen dels grans mestres espirituals. Per això, la mística basada en l'austeritat i la no violència, la solidaritat i el servei, la cura i la compassió, es constitueix en pilar per cercar confluències i establir plataformes d'una autèntica ètica ecològica.

En síntesi: l'"Ecologia" expressa moltes de les recerques existencials contemporànies, es manifesta en una gran varietat de corrents, i s'ha constituït ja avui dia en tot un nou paradigma. Una consciència ecològica "radical" ens durà a allò més profund, a les "arrels", ajudant-nos a construir una manera nova d'interrelacionar-nos amb Tot.